

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖNSÖZ.....	13
1. BÖLÜM: HAYÂTI, ESERLERİ VE TASAVVUF MÛSİKİSİNE KATKILARI	17
1. Giriş.....	19
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	19
1.2. Çalışmanın Planı ve Metodu.....	21
1.3. Araştırma Seviyesi ve Kaynaklar.....	22
2. Sâmiha Ayverdi Öncesi (1936-1959).....	25
2.1. Doğumu ve Âilesi.....	25
2.2. İlk Tahsil Yılları	27
2.3. Mûsikî ile İlk Meşgûliyet	29
2.4. İlk Hocaları ve İlk Hocalık Yılları.....	30
3. 1959'da Sâmiha Ayverdi ile Tanışma ve Sonrası	35
3.1. Sâmiha Ayverdi ile Tanışması.....	35
3.2. Evliliği ve Çocukları.....	42
3.3. Askerlik Yılları.....	48
3.4. Üniversite Yılları.....	51
3.5. İş Hayâtı.....	54
3.6. Hastalığı.....	58
4. Türk Tasavvuf Mûsikîsinin Canlanması	63
4.1. Tasavvuf ve Mûsikî: Mûsikî, Semâ ve Zikrin Tasavvuf Kültüründeki Önemi	63
4.2. Türkiye'de Dîni/Tasavvufî Hayat ve Türk Din Mûsikîsi'nin Yaşadığı Zor Dönem	65
4.3. Konya'da İlk İhtifaller	69
4.4. Zikir Geleneğinin Muhâfazası	80
4.5. Tasavvuf Mûsikîsinde İlk Radyo Yayınları ve Konserler	89
5. Mûsikî Çalışmaları	95
5.1. Kubbealtı Mûsikî Enstitüsü'nün Kuruluşu.....	95

5.2. Mûsikî Hocalığı.....	103
5.2.1. Mûsikî Çizgisi.....	103
5.2.2. Verdiği Dersler.....	106
5.2.3. Çalıştırma Tarzı.....	109
5.2.4. Mizâcı.....	112
5.2.5. Tavır ve Üslûp.....	116
5.2.6. Yetiştirdiği Öğrenciler	118
5.2.7. İdâre Ettiği Konserlerin Programları.....	121
5.3. Mûsikî Yayınları.....	147
5.3.1. <i>Îlâhiyât-ı Ken'ân</i>	154
5.3.1.1. Ken'ân Rifâî'nin Bestelenmiş İlâhî Notaları	156
5.3.1.2. Albüm Çalışması.....	158
5.3.2. <i>Türk Mûsikîsi Klâsikleri</i>	159
5.3.3. <i>Türk Mûsikîsi Klâsikleri: İlâhîler</i>	161
5.3.3.1. Ali Rıza Şengel Koleksiyonu	164
5.3.3.2. Abdülkadir Töre Koleksiyonu	169
5.3.4. Yahya Kemal Çalışmaları.....	171
5.3.4.1. <i>Yahya Kemal'in Bestelenmiş Şiirleri</i>	173
5.3.4.2. <i>Meral Uğurlu'nun Sesinden Yahya Kemal</i>	174
5.3.5. <i>Rahmet Peygamberine İlâhîler</i>	174
5.3.6. <i>Türk Mûsikîsi Klâsik Eserler Serisi (Kaset Çalışmaları)</i>	175
5.4. Yayınlanmamış Çalışmalar.....	177
5.4.1. Şuğuller.....	178
5.4.2. Abdülkâdir Merâgî Besteleri.....	179
5.4.3. Kemal Batanay'ın Bestelediği Mevlid-i Şerif	183
5.5. Bestekârlık.....	186
6. Sonuç.....	191

2. BÖLÜM: MÛLÂKATLAR.....	195
Ahmed Şahin ile Mülâkat.....	197
Ahmet Özhan ile Mülâkat.....	201
Alâeddin Yavaşca ile Mülâkat	205
Aydın Yüksel ile Mülâkat.....	206
Aykut Erserim ile Mülâkat.....	214
Bahri Güngördü ile Mülâkat	217
Burcu Karadağ ile Mülâkat.....	220
Bülent Çeviksever ile Mülâkat	221
Câhit Atasoy ile Mülâkat	226
Cemâlnur Sargut ile Mülâkat	228

Dođan Karaađaođlu ile Mülakat.....	234
Fatma Adile Bađer ile Mülakat.....	238
Galip Çolakođlu ile Mülakat	246
Gaye Güneri ile Mülakat	250
Gülřen Usal ile Mülakat	256
Güner Topuz ile Mülakat.....	260
Haydar Sanal ile Mülakat	271
Hikmet Altıntaş ile Mülakat.....	273
Hüseyin Özkılıç ile Mülakat	275
İdris Alhanlıoğlu ile Mülakat.....	283
İsmail Çimen ile Mülakat	290
Lâle Akay Umul ile Mülakat.....	295
Muhittin Serin ile Mülakat.....	300
Mustafa Dođan Dikmen ile Mülakat.....	307
Mustafa Tahralı ile Mülakat	310
Mustafa Uysal ile Mülakat.....	317
Nilay Kütük ile Mülakat.....	321
Noktanur Kefkep ile Mülakat.....	322
Nuran Çetinkaya ile Mülakat.....	325
Perihan Ömürlü ile Mülakat.....	330
Rıdvan Hakyemez ile Mülakat	334
Sabriye Erten Ömürlü ile Mülakat.....	341
Selâhattin İçli ile Mülakat.....	342
Tekin Uđurel ile Mülakat	343
Yavuz Özüstün ile Mülakat	346
Yeřim Altınel Çoban ile Mülakat.....	347
Zeliha Tuna ile Mülakat	353

KAYNAKLAR.....359

şAHIS İSİMLERİ DİZİNİ.....371

TERİMLER, YER İSİMLERİ VE KONULAR DİZİNİ 377

BESTE NOTALARI.....382

KİTAP, ALBÜM VE KASET KAPAKLARI..... 400

Giriş

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tasavvuf târihinin çok erken zamanlarında, mûsikînin rûhun gıdâsı ve rızkî olduğuna inanılmaya başlanmış ve bu husus eserlerde açıkça ifâde edilmiştir. Nitekim devrinin önde gelen mutasavvıflarından Ebû Hâmid el-Gazzâlî (ö. 1111) İslâm düşüncesinin en önemli eserlerinden olan *İhyâ'*da, “Mârifet sâhipleri için semâ rûhun gıdâsıdır; çünkü o, diğer fiillerden çok daha ince bir tabiat ve saf bir ruhla idrâk edilir.” demektedir. Şehâbeddin Sühreverdî de (ö. 1234) *Avârifü'l-ma'ârif*te, “Mûsikî bâzıları için bir devâ, bâzıları için bir gıdâ, bâzıları için ise bir ferahlıktır.” diye kaydetmektedir. Abdülkerîm Kuşeyrî (ö. 1072) ise, “Mârifet sâhiplerine göre semâ Allah'ın ruhlar nezdindeki bir lutfudur.” der.¹

Çalışmamızın ana konusu olan Yusuf Ömürlü (ö. 2020), yüksek mîmar olmasının yanında bir bestekâr, koro şefi ve mûsikî hocasıdır. Kendisini bir gâyeye vakfetmiş ve o gâye uğrunda çalışıp yaşamış önemli bir şahsiyettir. Bildiklerini hep öğretmiş, sâhip olduğu nîmetin, yâni güzel ses ve mûsikî kabiliyetinin şükürünü bu şekilde edâ ettiğini söylemiştir. Öyle ki, kendisinde bulunan ilimden ve aşktan başkalarını da faydalandırmıştır. Sâmîha Ayverdi (ö. 1993) ile tanışmasının ardından ise mûsikîye bakışı değişmiş; mûsikîyi bir millî ve mânevî kültür ürünü olarak ele almaya başlamıştır. Bu minvalde, Ergun Balcı'nın² da ifâdesiyle, Yusuf Ömürlü'nün “mûsikî âmentüsü” şöyledir:

1 Krş. Süleyman Uludağ, *İslâm ve Musiki* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 250.

2 Ergun Balcı (ö. 2019): Radyo ve televizyon programcısı, kudümzen. 1965'li yıllarda tanıştığı Ahmed Hatiboğlu ile birlikte tasavvuf mûsikîsinin sevilmesi ve tanınması husûsunda büyük gayret sarfetmiştir. “Tasavvuf mûsikîsi” tâbiri onun tarafından bu-

Yusuf Ömürlü, öyle biliyordu, öyle inanıyordu, içine öyle doğuyordu ki; Allah'ın inâyetiyle, başlangıcı belli olmayan bir zamanda, yüreğiyle perçinlediği büyüklerinin himmetiyle, inançlı gayretiyle mutlaka iyi mûsikînin yanında olacak ve başkalarına da öğretecekti.

Bu “iyi mûsikî” de, sanat ürünü olma özelliğini taşıyan, insan gönlünü yücelten, yeryüzünün çok geniş bir alanında yüzyıllardan beri çalınıp söylenen, aslı özelliklerini kaybetmemiş, milli benliğimizi kavrayan bir mûsikîydi, yâni Türk mûsikîsiydi.³

Ömürlü'nün asıl mesleği mîmarlıktır; fakat genç sayılacak bir yaşta geçirdiği rahatsızlık sonucu bu mesleğini îfâ edememiştir. Bu noktada Sâmiha Ayverdi'nin ve özellikle de İlhan Ayverdi'nin (ö. 2009) teşvikleriyle hastalığı sonrasında mûsikîye sarılmış, genç yaşında geçirdiği hastalığını bir avantaj olarak görmüş, bu sâyede Türk ve tasavvuf kültürüne daha fazla hizmet edebilmiştir.

Günümüze gelindiğinde, Klasik Türk Mûsikîsi ve Türk Din Mûsikîsi adına pek çok akademik çalışma yapıldığı görülmekte ve bu sâyede kadim eserler günden güne daha çok icrâ edilebilmektedir. Yusuf Ömürlü'nün de bilhassa nota neşriyatı üzerine ciddî çalışmaları olduğu görülmekte ve bu kadim eserlerin günümüze ulaşmasında önemli katkılarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de nota bulmanın mümkün olmadığı zamanlarda kendisi bu notaları neşretmiş; Klasik Türk Mûsikîsi ve Türk Din Mûsikîsi ile meşgul olan pek çok kişinin bu eserlerle buluşabilmesine vesîle olmuştur.

Bu çalışmadaki amacımız, Klasik Türk Mûsikîsi ve Türk Din Mûsikîsi'ne âit kadim eserlerin günümüze aktarılması husûsunda önemli bir payı bulunan Yusuf Ömürlü'nün hayâtı ve eserleri üzerinden bu hizmetlerini tanıtmak ve yaptığı çalışmaları gelecek nesillere aktarmaktır. Bu maksatla başvuru yazılı ve sözlü kaynaklar döneme ve son dönem mûsikî târihine âit önemli veriler sunmaktadır.

---

lunmuştur. “Hoş Sada”, “Gönül Telimizi Titretenler” ve “Beri Gel Barışalım” programlarının metin yazarıdır. Nevzat Atlığ, Yusuf Ömürlü ve Mehmet Dede hakkında kıymetli eserler kaleme almıştır.

3 Ergun Balcı, *Mûsikîye Adanmış Bir Ömür: Yusuf Ömürlü'nün Hayatı* (İstanbul: Nefes Yayınevi, 2016), 43.

1.2. ÇALIŞMANIN PLANI VE METODU

Bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri hâricinde, dört ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin sınırları çizilirken bilhassa Yusuf Ömürlü'nün hayâtındaki iki dönüm noktası olan Sâmiha Ayverdi'yle tanışması ve geçirdiği büyük hastalığı göz önüne alınmıştır. Buna göre, çalışmanın giriş bölümünü tâkip eden ikinci bölümü, Yusuf Ömürlü'nün doğduğu 1936 yılından Sâmiha Ayverdi ile tanıştığı 1959 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu bölümde Ömürlü'nün doğumu, âilesi, gençlik yılları, yetiştiği dönem, yaşadığı muhit ele alınmıştır. Mûsikî ile ilk meşgûliyetinin de başladığı bu dönem içerisindeki ilk hocaları Ârif Sâmi Toker⁴ ve Emin Ongan'dan⁵ da bu bölümde bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, Yusuf Ömürlü'nün 1959 yılında Sâmiha Ayverdi ile tanışmasıyla başlamaktadır. Bunun dışında Ömürlü'nün evliliği, çocukları, askerlik yılları, üniversite yılları ve iş hayâtı hakkında bulunan bâzı bilgiler de yine bu bölümde incelenmiştir. Başta mûsikî kültürü olmak üzere pek çok şeyi kendisinden öğrendiğini söylediği Sâmiha Ayverdi ekseninde ele alınan bu bölüm, Ömürlü'nün hastalığına kadar olan devreyi, yâni 1959-1975 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Dördüncü bölümde ise Yusuf Ömürlü'nün Türk ve tasavvuf kültürüne yaptığı hizmetlere bir zemin oluşturabilmek amacıyla önce mûsikî, semâ ve zikrin tasavvuf kültüründeki önemi açıklanmış; Klasik Türk Mûsikîsi ve Türk Din Mûsikîsi'nin yaşadığı zor devre ele alınmıştır. Bunun akabinde, Ömürlü'nün de dâhil olduğu Konya'daki ilk Mevlânâ ihtifallerinden, geleneğin korunması amacıyla yapılan Rifâi Kıyam Kelime-i Tevhîdi zikir usûlü çalışmalarından ve tasavvuf mûsikîsine dâir şeflik yaptığı ilk konserlerinden bu bölümde bahsedilmiştir.

Yusuf Ömürlü'nün mûsikî sahasında yetiştirdiği öğrencilerin ve ortaya koyduğu eserlerin ele alındığı beşinci bölümde de, kendisinin nota neşriyâtı ve çeşitli faaliyetleri üzerinden mûsikîmize katkıları ortaya konmaya çalışılmıştır.

4 Ârif Sâmi Toker (ö. 1997): Türk mûsikîsi bestekârı, ses sanatkârı.

5 Emin Ongan (ö. 1985): Türk mûsikîsi bestekârlarından, keman sanatkârı. Uzun yıllar Üsküdar Mûsikî Cemiyeti'ne başkanlık etmiş ve pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

1.3. ARAŞTIRMA SEVİYESİ VE KAYNAKLAR

Yusuf Ömürlü'nün hayâtı ve eserleri üzerinden Türk mûsikîsine ve tasavvuf kültürüne katkılarının ele alındığı bu çalışma, kendisi hakkında yapılan ilk akademik çalışmadır. Bu anlamda kendisi ile ilgili yararlanılan en önemli yazılı kaynak, Ergun Balcı'nın kaleme aldığı *Mûsikîye Adanmış Bir Ömür* isimli biyografik kitaptır. Yusuf Ömürlü ile birebir çalışarak hazırlanan ve henüz Ömürlü hayatta iken yayımlanan bu eser çalışmamız açısından güvenilir ve önemli bir kaynaktır.

Yusuf Ömürlü hakkında yazılan biyografik kitabın dışında, âile fertleriyle, yakın dostlarıyla ve öğrencileriyle yapılan mülâkatlar da bu çalışma açısından mühim bir yer teşkil etmektedir. Sözlü târih uygulamaları çerçevesinde gerçekleştirilen bu mülâkatlar, târihsel öneme sâhip olayları görme şansına erişmiş kişilerin şâhit olduklarını, gelecek nesillere aktarmak amacıyla yapılmış olup, yazılı kaynaklarda bulunamayan farklı bilgilere de bu yolla ulaşılmıştır.

Bunların dışında Özcan Ergiydiren'in⁶ kaleme aldığı *Hayâli Cihan Değer: Sâmiha Ayverdi ile Hâtıralar* isimli kitap da bu çalışmada faydalanılan önemli kaynaklardan biri olmuştur. Öyle ki Yusuf Ömürlü ve Özcan Ergiydiren aynı kişilerle ortak meclislerde bulunmuşlar ve dolayısıyla bâzı konulardaki detaylara bu kitap içerisinde ulaşılmıştır.

Konu çerçevesinde özellikle yararlanılan diğer kaynaklar da şu şekildedir:

- Ağaoğlu, Yavuz Selim, *Neyzen Selâmi Bertuğ'un Anılarından Belgelerle Hazret-i Mevlâna'yı Anma Törenleri (1942-1974)*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- Balcı, Ergun, "Sâmiha Ayverdi ve Mûsikîmiz", *Sâmiha Ayverdi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2005, 151-164.
- Demirci, Bünyamin, "Bugünün İnsanı Kâmil İnsanı Tanı-mıyor", *Karabatak Dergisi*, Mayıs-Haziran 2014.
- Ergür, Cumhuriyet Enes, *Zâkirbaşı, Kıyam Reisi, Bestekâr Salâhi Dede*, İstanbul: Kitabevi, 2011.

6 Özcan Ergiydiren (d. 1935): Yüksek mîmar, bestekâr, semâzen, Sâmiha Ayverdi'nin Ankara'daki talebelerinden, Yusuf Ömürlü'nün arkadaşı.

- Fanoşçu, Vedide, *Ken'ân Rifâî'nin İlâhiyât-ı Ken'ân Adlı Eserinde İlâhî Aşk Kavramı*, Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- Gençer, Birhan, *Osmanlı'nın Son Dönemi İstanbul Rifâî Geleneğinde Kıyam Zikirinin Şekli İcrâsı*, Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- Gümüş, Yüce, *Ken'ân (Rifâî) Büyükaksoy'un İlâhilerinin İncelenmesi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- Güntekin, Mehmet, “Kovan'dan Kasete Türk Musikisi”, *Tercüman Gazetesi*, 19 Temmuz 1990.
- _____, “Kubbealtı'ndan Yükselen Hoş Sadâ”, *Tercüman Gazetesi*, 10 Ocak 1992.
- Kırzioğlu, Banıççek, *Sâmiha Ayverdi Hayatı - Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 1990.
- Ömürlü, Vasfi Emre, “Yusuf Hoca”, *Her Nefes Dergisi*, Eylül 2010, 11:20-21.
- Ömürlü, Yusuf vd., “İlâhiyât-ı Ken'an”, *Rahmet Kapısı Uluslararası Kenan Rifâî Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Nefes Yayınevi, 2017, 131-142.
- Ömürlü, Yusuf, “Dînî Mûsıkî”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Ekim 1995, 24(4):62-71.
- _____, “Kubbealtı Konseri Takdim Konuşması”, *Orta Doğu*, 7 Nisan 1975.
- _____, *Rahmet Peygamberine İlâhiler*, İstanbul: TÜRK-KAD İstanbul Şubesi, 2007.
- Öncel, Mehmet vd., “Şengel-Töre Koleksiyonu ve (Kubbealtı) İlâhileri'nin Güfte Olarak Alfabetik Listesi”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, 3(5):127-174.
- Özkılıç, Hüseyin, *İstanbul'da Bir Sûfi Cemi: Fatih Sema-Rifâî Muharrem Ayini Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

- Rifâî, Ken'ân, *Îlâhiyât-ı Ken'an: Notalarıyla Bestelenmiş Îlâhîler*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Cenan Eğitim Kültür ve Sağlık Vakfı Neşriyatı, 2014.
- Şengel, Ali Rıza, *Türk Müsikîsi Klâsikleri: Îlâhîler 1*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1979.
- _____, *Türk Müsikîsi Klâsikleri: Îlâhîler 2*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1979.
- Tahralı, Mustafa, “Yusuf Ömürlü Hoca ve Îlâhî Notaları”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Temmuz-Ekim 2020, 49(3-4):12-24.
- Töre, Abdülkadir, *Türk Müsikîsi Klâsikleri: Îlâhîler 5*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1984.
- _____, *Türk Müsikîsi Klâsikleri: Îlâhîler 7*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1989.
- _____, *Türk Müsikîsi Klâsikleri: Îlâhîler 8*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1991.
- Uludağ, Süleyman, *İslâm ve Musiki*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Ürkmez, Nuran, “Yusuf Hoca Var”, *Yeni Şafak*, 17 Şubat 1998.
- *Yahya Kemal'in Bestelenmiş Şiirleri*, haz. Yusuf Ömürlü, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1999.
- Yalçinkaya, Arzu Eylül, *Ken'ân Rifâî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, İstanbul: Nefes Yayınevi, 2021.
- Yardım, Mehmet Nuri, “Cibali'den Kubbealtı'na Kutlu Ömür”, *Haber Fatih*, 24 Şubat 2003.
- Yiğit, Sevilay, *Yusuf Ömürlü'nün Hayatı ve Sanat Anlayışı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Bitirme Çalışması, İstanbul, 1999.

Bunun yanında, bâzı kelime ve terimlerin açıklanmasında da İlhan Ayverdi'nin üç ciltlik *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* eserinden, Yılmaz Öztuna'nın iki ciltlik *Türk Müsikîsi: Akademik Klasik Türk San'at Müsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü* eserinden ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın *İslâm Ansiklopedisi*'nden faydalanılmıştır.

1959’da Sâmiha Ayverdi ile Tanışma ve Sonrası

3.1. SÂMİHA AYVERDİ İLE TANIŞMASI

Yusuf Ömürlü’nün 1959 senesinde tanıştığı ve başta mûsikî kültürü olmak üzere pek çok şeyi kendisinden öğrendiğini söylediği Sâmiha Ayverdi ile olan ilişkisini incelemeye önce Ayverdi’nin medeniyet anlayışına ve bu medeniyetin bir parçası olarak mûsikîye bakışına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Sâmiha Ayverdi, roman, hikâye, mensur şiir, hâtıra türü yazılarının yanında fıkri, içtimaî ve târihî konularda da çok sayıda eser vermiş; yazarlığının dışında insanların eğitime ve gelişimine yönelik çeşitli faaliyetlerin içerisinde yer almış ve yönlendirmiş, hayâtını insanlığa ve insan yetiştirmeye adanmış bir isimdir. Yazı hayatının ilk yıllarında roman türü eserleriyle tasavvuf ve ilâhî aşkı konu olarak işleyen Ayverdi’nin 1950’li yıllardan sonra daha çok fıkri yazılara yöneldiği görülmektedir. Cemiyet ve kültür meselelerine ağırlık verdiği bu devrede Türk toplumuna millî bir bilinç aşılama, onu yabancılaştığı târihinden süzülen asıl hüviyeti ile buluşturma, geçmişin görkemini hatırlatma misyonunu üstlendiği söylenebilir.³³

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne geçişte yaşanan toplumsal ve siyasal sancılara tanıklık eden Ayverdi, gelecek nesillere bir yol gösterici olma ümîdi ile pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserlerindeki eleştirisi temel olarak Cumhuriyet’in îlânı sonrasında

33 Kırş. Banıççek Kırzioğlu, *Sâmiha Ayverdi Hayatı - Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 1990, 37-38; İsmet Binark, *Sâmiha Ayverdi’nin Mektupları* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2002), 10; Emine Gözde Özgürel, “Sâmiha Ayverdi’nin Eserlerinde Millî Bilinç Vurgusu”, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 2018, III:316.

Sâmiha Ayverdi, Yusuf Ömürlü.

da devletin -kültürel bir devamlılıktan ziyâde- Osmanlı geçmişi ile attığı köprülere yöneliktir. Ayverdi, millî mâzîmiz ve değerlerimizle aramızda bugün yıkılmış olan altın köprülerin yeniden kurulması gerektiğine inanmaktadır.³⁴ Hayat gâyesini kendisi ile 1988 yılında yapılan bir röportajda şu şekilde anlatmaktadır:

Hayâtım boyunca, şerefli târihimin, dilimin, dînimin ve millî iftiharlarımın emrinde olmayı aziz bir borç bildim. Böylece de, geçmiş ile gelecek arasında kurulacak köprüyü inşâ etmenin, memleketime en büyük hizmet olduğunun şuûru ile yaşamaya ve yazmaya çalıştım.

Bu yüzden de, hayâtımın ağırlık noktası olan vatan ve îman aşkı, Ken'ân Rifâî gibi bir mürebbî-mürşide mülâkî olduktan sonra, bilhassa kalemimin en mukaddes vazîfesi oldu.³⁵

Bu anlamda Ayverdi, eserleri ile târihimizin asırlar süren altın devirlerini büyük bir hayranlıkla yâd etmektedir, fakat maksadı Osmanlı'da ta-

34 Krş. İsmet Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1999), I:XXVII; M. İnanç Özekmekçi vd., "Geçmişi Hatırlayarak Hatırlatma: Samiha Ayverdi", *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2013, 10:50.

35 Sâmiha Ayverdi, *O da Bana Kalsın* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2013), 232-233.

kılıp kalmak değildir; onun rûhunu kavrayarak eldeki verilerle yeni dönemlere yeni inkılâplarla onu aksettirmektir. Ayverdi'ye göre bu târihî haysiyetin tekrârını sağlamak, yeniden i'lâ-yi kelimetullah³⁶ etrâfında birleşip bu ana membadan hız ve kuvvet almakla mümkün olabilir. Yüzyıllar süren târihimizin ana gâyesinin i'lâ-yi kelimetullah olduğunu söyleyen Ayverdi, eserlerinde de farklı türlerle ve farklı konularla bu mesajı okuyucuya verir.³⁷ *Yeryüzünde Birkaç Adım* eserinde i'lâ-yi kelimetullah anlayışının bize kazandırdıklarını şu şekilde îzah etmektedir:

Osmanlı Devleti, mucizeli denecek kuruluşunda, gücüne güç katan i'lâ-yi kelimetullâhı, mânevî olduğu kadar, maddî yapısına da hareket noktası kabul etmişti. Bu prensipten hız alan bereketli bir kültür ve sanat zenginliği ise, devletle milletin büyüme ve yükselme şevkine, aynı istikâmette hizmet eden gâyesi ve sermâyesi olmuştu.

Böylece de, halk kütlelerinin günlük hayatlarına kadar inerek, cemiyetin bütününde hız, gâye, hareket ve bereket zemin ve imkânı bulmuştu. Bu müşterek ve lehimleyici, îman, irfan, fazîlet ve hikmet hamûlesi ise devletle milleti şekilleyerek yek-vücut hâline getirmişti.

İşte, el ele vermiş devletle millet, yükseliş, büyüme ve beşeriyeti hidâyete ulaştıran i'lâ-yi kelimetullâhı âdeta bir Elest ahdi, yüreklerde yatan bir arslan kabul ederek, bu ulvî heyecan ve inançla da, olmazları oldurmuş, fütûhâtı, medeniyeti, kültürü, sanatı, sanâyii, iktisat ve ticâreti ile, asırlarca dünyâya parmak ısırtmıştı.³⁸

Sâmiha Ayverdi'nin konuşmalarında ve yazılarında medeniyet temasının İstanbul etrâfında şekillendiği görülmektedir. İstanbul, kaybolmuş bir medeniyetin başkenti, temsilcisi ve Ayverdi'nin eserlerinin

36 “Yükseltmek, yüceltmek” anlamındaki “i'lâ” masdarıyla “Allah'ın sözü” mânâsındaki “kelimetullâh”tan oluşan bu terkip, “Allah'ın dininin ve tevhit inancının yüceltilip yaygınlaştırılması yolunda gösterilen gayret ve bu yolda yapılan faaliyetler” anlamında kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça zikredilen “fi-sebilillâh” (Allah yolunda) kavramıyla da yakından ilgili bulunmaktadır; krş. Metin Yurdagür, “İ'lâ-yi Kelimetullah”, *DİA*, 2000, 22:62.

37 Krş. Sâmiha Ayverdi, *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2006), 284; Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası*, I:32; Kırzıoğlu, *Sâmiha Ayverdi Hayatı - Eserleri*, 138.

38 Sâmiha Ayverdi, *Yeryüzünde Birkaç Adım* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2008), 36-37.

kesiştığı mekân olmuştur. Ona göre, fethi ile târihi değiştiren ve milletimizin şekillenmiş bir rûhu olan İstanbul, doruk noktasına ulaşmış bir kültür ve medeniyetin merkezini temsil etmektedir.³⁹ *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*'nda bunu şöyle dile getirmektedir:

İstanbul medeniyeti... Hangi yönden, hangi uçtan, hangi kenar ve köşesinden tutulacak olsa, sanki bir rüyâ gibi, bir murâkabe, bir tılsım, bir tefekkür, bir aşk bir vecd gibi insanı kavrayan, ürperten, derinden derine hükmeden, tasarruf eyleyen bir sihirdi... Bir mâcera, bir kıvam, bir terkip, bir eşsiz şahlanıştı.⁴⁰

Ayverdi, hem eserleri ile, hem de faâliyetleri ile İstanbul medeniyetini yaşatmaya çalışır, çünkü burada kemâle ulaşmış bir medeniyetin hülâsasını görür. İnsanın kemâle ulaşması için de bu medeniyetin korunması gerektiğine inanır ve i'lâ-yi kelimetullah anlayışıyla dün, bugün ve yarını içine alacak bir terkip oluşturmayı tek çözüm olarak kabul eder.⁴¹

Sâmiha Ayverdi'nin korumaya çalıştığı İstanbul medeniyetinin değerlerinden biri de mûsikîdir. Kendisinin klasik mûsikîmizi çok iyi bildiği, özellikle tasavvuf mûsikîmizle birlikte seyreden târih, kültür, sanat ve ilâhiyat bilgilerine derin vukûfu olduğu bilinmektedir. Kendisi, mûsikîmizin aslî değerlerinin muhâfaza edilmesi, başkalarına öğretilmesi, geniş kitlelere ulaştırılması noktasında çok çaba sarf etmiş; mûsikîyle uğraşan kişileri de bu konuda her fırsatta teşvik etmiştir.⁴²

Ayverdi, mûsikînin iyileştirici gücünü farketmiş bir büyük şahsiyettir. Bunda hocası Ken'ân Rifâî'nin de (ö. 1950) büyük rolü olduğu söylenebilir. Bu anlamda Ken'ân Rifâî'nin en büyük özelliklerinden biri kuvvetli bir şâir, bunun yanında bestekâr ve sâzende olmasıdır. Kendisi keman ve piyano çalan, hem de ney üfleyen biri olarak mû-

39 Krş. Kırzioğlu, *Sâmiha Ayverdi Hayatı - Eserleri*, 153; Kazım Yetiş, "Sâmiha Ayverdi'de 'İstanbul Medeniyeti' Kavram ve Unsurları", *Sâmiha Ayverdi'nin İstanbul'u* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2014), 52-53.

40 Sâmiha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1999), 267.

41 Krş. Sâmiha Ayverdi, *Kölelikten Efendiliğe* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2003), 51-52; Kırzioğlu, *Sâmiha Ayverdi Hayatı - Eserleri*, 153-159; Funda Çapan Özdemir, "Geçmiş, Bugün ve Gelecek Bağlamında Sâmiha Ayverdi'yi Anlamak", *Akademik Kaynak*, 2014, 2(4):33.

42 Krş. Ergun Balcı, "Sâmiha Ayverdi ve Mûsikîmiz", *Sâmiha Ayverdi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2005), 152-154.